

UDK: 341.231.14(4-672EU)

Pregledni naučni rad

POLITIKA I MEHANIZMI ZAŠTITE LJUDSKIH PRAVA EVROPSKE UNIJE

Msc Maida Bećirović-Alić*

Apstrakt:

U ovom radu autor nastoji da prikaže politiku zaštite ljudskih prava i mehanizme koji postoje unutar Evropske unije, a čiji je cilj pružanje sigurnosti svakom pojedincu i stvaranje pravnih okvira koji postaju baza normi koje svako nacionalno zakonodavstvo mora primeniti i prilagoditi u skladu sa karakteristikama koje odlikuju svaku zemlju. Ljudsko dostojanstvo, sloboda, jednakost, vladavina prava i poštovanje ljudskih prava vrijednosti su koje su ugrađene u temelje ugovora Evropske unije. U Povelji EU-a o osnovnim ljudskim pravima jasno su definisana prava građana EU-a.

Ključne reči: ljudska prava, mehanizmi zaštite, Evropska unija, Povelja o osnovnim ljudskim pravima, Evropska konvencija, Evropski sud pravde, Evropski sud za zaštitu ljudskih prava.

UVODNA RAZMATRANJA

Ljudska prava su urođena prava svakog ljudskog bića. Zaštita ljudskih prava na evropskom nivou bila je jedna od prvih ideja koja je pokrenula proces evropske integracije, osnivanjem Saveta Evrope 1949. Evropske zajednice, osnovane pedesetih godina XX veka, u svojim osnivačkim ugovorima nisu predviđali zaštitu ljudskih prava kao oblast delovanja, cilj ili svrhu udruživanja. Međutim, kako su ovlašćenja evropskih zajednica godinama rasla, u nekoliko slučajeva pred Sudom pravde otvoreno je pitanje da li su neki akti organa evropskih zajednica ugrozili osnovna prava državljana država članica i to ona koja su im garantovali nacionalni ustavi. Ako je pojedincima poštovanje osnovnih prava garantovano na nacionalnom nivou, za očekivati je da i u oblastima koje su prenete u nadležnost evropskih zajednica ta prava budu poštovana. Ipak, bilo je potrebno gotovo 20 godina da Sud pravde prepozna značaj zaštite osnovnih prava u pravu Evropske unije i donese prvu presudu u ovoj oblasti, potom više od 20 godina da političari uvedu osnovna prava u osnivačke ugovore, a još gotovo 20 da građani dobiju obavezujući katalog prava koja su im garantovana u okviru pravnog poretka EU. U ovom radu analiziraćemo

* Asistent na Departmanu za pravne nauke, Univerziteta u Novom Pazaru, email: maida.becirovic@ gmail.com.

inauguraciju i razvoj doktrine zaštite osnovnih prava kao opšteg načela prava EU, izvore i subjekte zaštite osnovnih prava, te pravne standarde u ovoj oblasti razvijene tokom 60 godina evropskih integracija.¹ Kriterijum zaštita ljudskih prava obrađuje se na osnovu pet polja posmatranja:

- zabrane diskriminacije,
- upotrebe prinudnih mera,
- upotrebe posebnih mera i postupaka,
- poštovanje političkih prava
- poštovanje ekonomskih prava.

Najvećim delom istorije ljudi su živeli u državama koje nisu priznavale ljudska prava. Prvi dokumenti koji proklamuju ljudska prava potiču iz osamnaestog veka i rezultat su Američke i Francuske revolucije. Tako, Deklaracija o nezavisnosti, doneta u Americi 1776. godine, sadrži sledeći tekst:

Smatramo očiglednim istinama da su ljudi stvoreni jednaki i da ih je Tvorac obdario neotuđivim pravima, među koja spadaju život, sloboda i traženje sreće.

Ljudska prava prevazilaze nacionalne okvire i prestaju da budu polje isključive nadležnosti država. Organi međunarodnih organizacija pripremaju nacрте ugovora o ljudskim pravima, odluke i preporuke koje države kasnije prihvataju i unose u svoje unutrašnje pravo. Ovako su nastali mnogi značajni međunarodni dokumenti kao na primer: Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, Američka konvencija o ljudskim pravima, Afrička povelja o ljudskim pravima i pravima naroda, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, Konvencija protiv mučenja i drugih svirepih, nečovečnih ili ponižavajućih kazni ili postupaka, Konvencija o ukidanju diskriminacije protiv žena, Konvencija o pravima deteta i dr.² Na nacionalnom nivou osnovna ljudska prava su zagarantovana ustavnim sistemom svake države, a na nivou Evropske unije, Poveljom EU o osnovnim ljudskim pravima (donesenom 2000. i obvezujućom za države članice od 2009.). Sve institucije Evropske unije (Komisija, Parlament i Veće) imaju svoju ulogu u zaštiti ljudskih prava. Povelja u jednom instrumentu objedinjuje osnovna prava koja su obvezujuća za institucije i tela Evropske unije i primjenjuje se na nacionalne vlade kada provode propise Evropske unije. Osobe koje traže pravnu zaštitu moraju se obratiti sudovima u svojoj zemlji. U zadnjoj instanci mogu se obratiti sudu EU-a. Povelja je u skladu s Evropskom konvencijom o ljudskim pravima (EKLJP) koju su ratifikovale sve države članice EU-a. Jedan od temelja Evropske unije jeste predanost u unapređivanju i zaštiti ljudskih prava, demokratije i vladavine prava u celom svetu. Ljudska prava čine samu srž odnosa Evropske unije sa drugim državama i regijama. Unapređenje

¹https://markovujacic.files.wordpress.com/2007/02/zastita_osnovnih_prava_u_evropskoj_uniji_prvih_60_godina.pdf

² V. Dimitrijević, M. Paunović, V. Đerić; Ljudska prava – udžbenik; Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 1997.

napora u zaštiti ljudskih prava može pomoći u sprečavanju i rešavanju sukoba te u konačnici pridoneti ublažavanju siromaštva. Politika Evropske unije obuhvata:

- napore u unapređenju prava žena, djece, manjina i raseljenih osoba;
- borbu protiv smrtne kazne, mučenja, trgovanja ljudima i diskriminacije;
- zaštitu građanskih, političkih, ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava;
- zaštitu univerzalne i nedeljive prirode ljudskih prava punom i aktivnom saradnjom sa partnerskim zemljama, međunarodnim i regionalnim organizacijama kao i skupinama i udruženjima na svim nivoima društva.³

U Evropi je formiran dosad najrazvijeniji i najpotpuniji sistem zaštite ljudskih prava na naddržavnom nivou, prvi međunarodni postupak žalbe i prvi međunarodni sud koji se bavi isključivo ljudskim pravima, koji je danas najrazvijeniji od svih međunarodnih sistema zaštite ljudskih prava: „Tradicija, zajednička istorija i priroda političkih uređenja zapadnoevropskih zemalja oslanjali su se prvenstveno na demokratske principe i na poštovanje ljudskih prava, pa je razumljivo da se osnov daljeg političkog povezivanja tražio u ovim vrednostima.“⁴

POVELJA O OSNOVNIM LJUDSKIM PRAVIMA

Supstancijalne promene u politiku ljudskih prava Zajednice uneli su Ugovor iz Maastrichta te Ugovor iz Amsterdama (1997.). Poveljom o osnovnim pravima određuju se temeljna prava koja Evropska unija i države članice moraju poštovati pri sprovođenju prava, ona po prvi put u istoriji ove organizacije, garantuje niz građanskih, političkih, ekonomskih i socijalnih prava u jednom jedinstvenom dokumentu. Ova prava su podeljena u šest delova: dostojanstvo, slobode, jednakost, solidarnost, prava građana i pravda. Garantovana prava su bazirana na Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima, Evropskoj socijalnoj povelji i drugim međunarodnim instrumentima, a svoju pravnu obaveznost je stekla stupanjem na snagu Ugovora iz Lisabona 1. decembra 2009. Reč je o pravno obvezujućem instrumentu koji je donesen kako bi se izričito priznala i učinila vidljivom uloga koju temeljna prava imaju u pravnom poretku Unije. Povelju o osnovnim pravima Evropske unije svečano su proglasili Evropski parlament, Veće i Komisija u Nici 2000. Nakon unesenih izmena, ponovno je proglašena 2007. No svečano proglašenje Povelju nije učinilo pravno obvezujućom. Usvajanje nacrtu Ustava za Evropu, potpisanog 2004., dalo bi joj obvezujuću snagu. Zbog neuspelog postupka ratifikacije Povelja je sve do donošenja Ugovora iz Lisabona i dalje bila samo deklaracija o pravima. Članom 6. stavkom 1. Ugovora o Evropskoj uniji (UEU) predviđa se da „Unija priznaje prava, slobode i načela određena Poveljom Evropske unije o temeljnim pravima [...], koja ima istu pravnu snagu kao Ugovori.“ Povelja stoga čini primarno pravo EU-a te

³ https://europa.eu/european-union/topics/human-rights_hr

⁴ Petrović Vesna, Međunarodni postupci za zaštitu ljudskih prava, Beogradski centar za ljudska prava. Beograd, 2001. Str.163.

predstavlja parametar prema kojemu se ispituje valjanost sekundarnog zakonodavstva EU-a i nacionalnih mera.

Povelja o osnovnim pravima deli se na sedam glava, od kojih je šest posvećeno posebnim tipovima prava, dok se u poslednjoj objašnjava opseg primene Povelje i načela u skladu s kojima je utvrđeno njeno tumačenje. Važna značajka Povelje je inovativno grupisanje prava. Njome se naime napušta tradicionalno razlikovanje civilnih i političkih prava s jedne, te ekonomskih i socijalnih prava s druge strane. Istovremeno, Poveljom se jasno razlikuju prava i načela. Načela se, u skladu s članom 52. stavkom 5., sprovode u okviru dodatnog zakonodavstva i postaju relevantna samo za sudove u predmetima o tumačenju i zakonitosti takvih zakona. Znatno deo Povelje podeljen je na sledeći način: prvom glavom, pod nazivom „Dostojanstvo”, štite se prava na ljudsko dostojanstvo, život i lični integritet te se ponovno potvrđuje zabrana mučenja i ropstva. Drugom glavom naziva „Slobode” štite se prava na slobodu i poštovanje privatnog i porodičnog života, pravo na stupanje u brak i osnivanje porodice, pravo na slobodu mišljenja, savesti i veroispovesti te pravo na slobodu izražavanja i okupljanja. Takođe se obuhvata zaštita prava na obrazovanje, rad, vlasništvo i azil.

Trećom glavom, posvećenoj „Jednakosti”, ponovno se potvrđuje načelo jednakosti i nediskriminacije te poštovanje kulturne, verske i jezične raznolikosti. Takođe se garantuje posebna zaštita prava dece, starijih osoba i osoba s invaliditetom.

Četvrtom glavom naziva „Solidarnost” garantuje se zaštita prava radnika, uključujući prava na kolektivno pregovaranje i delovanje, kao i na poštene i pravedne uslove rada. Njome se takođe priznaju dodatna prava i načela, kao npr. pravo na socijalnu sigurnost, pravo na pristup zdravstvenoj zaštiti te načela zaštite okoline i potrošača.

U petoj glavi, koja nosi naziv „Prava građana”, navode se prava građana Unije: pravo na glasanje i kandidovanje na izborima za Evropski parlament i opšinskim izborima, pravo na dobru upravu, pravo na peticiju, pravo pristupa dokumentima, pravo na diplomatsku zaštitu te pravo na slobodu kretanja i slobodu prebivališta.

Šestom glavom naziva „Pravda” ponovo se potvrđuje pravo na učinkoviti pravni lek i na pravično suđenje, pravo na odbranu, načela zakonitosti i proporcionalnosti kaznenih dela i kazni te pravo na izbegavanje dvostrukog suđenja ili kažnjavanja zbog istog krivičnog dela.

Iako se njome uglavnom ponovno potvrđuju prava koja su u državama članicama već postojala i koja su priznata kao sastavni deo opštih načela prava Unije, Povelja je u nekim aspektima inovativna. Primer za to jeste da se izričito se spominje zabrana bilo kakve diskriminacije na temelju invaliditeta, dobi ili polnog opredeljenja. Dalje Povelja uključuje neka „savremena” prava, na primeri zabranu reproduktivnog kloniranja ljudskih bića.

Najveća vrednost Povelje, međutim, ne leži u njenom inovativnom karakteru, nego u izričitom priznavanju središnje uloge koju temeljna prava imaju u pravnom poretku

EU-a. Drugim rečima, Poveljom se izričito priznaje da je Unija zajednica prava i vrednosti te da osnovna prava građana leže u samoj srži Europske unije.⁵

EVROPSKA KONVENCIJA O ZAŠTITI LJUDSKIH PRAVA I OSNOVNIH SLOBODA

Evropska konvencija o ljudskim pravima je međunarodni ugovor koji danas predstavlja temelj zaštite ljudskih prava u Evropi. Koncept zaštite ljudskih prava na evropskom nivou polazio je od zajedničkih vrednosti evropskih država, ali su podsticaj bili i politički razlozi. Prvi od njih bila je potreba celovitog regionalnog odgovora na drastično iskustvo Drugog svetskog rata, koje je uverilo vlade država osnivača SE da je obezbeđivaje poštovanja ljudskih prava na unutrašnjem planu uslov da se ta prava ne ugrožavaju prema spolja. Drugo, ideja integracija u Evropi nakon rata imala je za jedan od ciljeva da u stvarima od zajedničkog interesa sarađuju neprijatelji iz najvećih evropskih ratova, kako bi se bilo kakav budući konflikt učinio nezamislivim. Treći razlog za stvaranje sistema Evropske konvencije, bio je „da približi nekomunističke zemlje Evrope u zajedničku ideološku matricu i da konsoliduje njihovo jedinstvo pred komunističkom pretnjom. Državama je na ovaj način bitno ograničen suverenitet u oblasti zaštite ljudskih prava, materiji koja je tradicionalno vezivana za državni suverenitet, kao i mogućnosti za njihovo kršenje. Međutim, to se nije dogodilo preko noći: „Prvobitni entuzijazam ubrzo je splasnulo brigama oko suvereniteta i sumnjičavosti da koncept odgovornosti država ide predaleko. Zbog toga je poziv Kongresa Evrope iz 1948. za usvajanjem Povelje o ljudskim pravima koju bi sprovodio Sud pravde 'sa adekvatnim sankcijama za implementaciju ove Povelje' otišao dalje od onoga do čega su zapadnoevropske vlade bile spremne da idu... Poslednjih godina, velike reforme institucionalnih odredbi u Konvenciji pomogle su da se sistem približi onome što su predviđali maksimalisti iz ranih pedesetih.⁶

Stvaranjem sistema Evropske konvencije postavljena su ograničenja za državu i njeno kršenje ljudskih prava pojedinaca. Međutim, u Evropi su se osim država vremenom razvili i drugi entiteti sposobni da krše određena ljudska prava – evropske zajednice, kasnije EU. Razlika između EU i njenih država članica bila je ta što EU nije bila formalno vezana sistemom Evropske konvencije. Stoga se postavilo opravdano pitanje koji bi mehanizam bio primenjen na kršenje ljudskih prava od strane organa EU, ili država članica u primeni komunitarnog prava? Ako su države članice EU sve od reda vezane EKLP, da li to znači da je njome vezana i EU? Ukoliko jeste, koji je sud nadležan da raspravlja o ljudskim pravima kada ih krši institucija EU ili država članica kada primenjuje komunitarno pravo: da li je to Sud pravde u Luksemburgu, koji je sud poslednje instance kada se radi o primeni prava EU, ili je to ESLJP u Strasburu, koji je sud poslednje instance kada se radi o zaštiti ljudskih prava

⁵ http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hr/displayFtu.html?ftuId=FTU_1.1.6.html

⁶ Steiner Henry J. i Alston Philip. *International Human Rights in Context – Law, Politics, Morals*. Oxford University Press Inc, New York, 2000., str.787.

u Evropi? Ukoliko nije, da li to znači da organi EU i države članice u primeni komunitarnog prava nisu uobavezi da poštuju ljudska prava? Sve u svemu, kao što država u sprovođenju svojih nadležnosti često krši ljudska prava, tako je i Sud pravde EU vrlo rano ustanovio potrebu da se ljudska prava moraju štiti i u sprovođenju nadležnosti EU.

EVROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA

Evropski sud za ljudska prava je sudska instanca sa sedištem u Strazburu, kojoj se mogu obratiti svi građani zemalja članica Saveta Evrope kao potpisnica Evropske Konvencije o ljudskim pravima, koji smatraju da su im povređena prava propisana ovom Konvencijom. Sud je organizovan tako da svaka od članica Saveta Evrope koje su ratifikovale navedenu konvenciju daje po jednog sudiju, tako da je broj sudija jednak broju zemalja članica Saveta Evrope. Konvenciju su, uz Protokole koji regulišu istovetnu materiju, ratifikovale sve države članice SE, uključujući i Republiku Srbiju. Konvencija i Protokoli koji idu uz nju imaju neposrednu primenu u svim državama koje su je ratifikovale. Ovaj Evropski pokušaj obezbedjenja institucionalne potpore zaštiti ljudskih prava, otelotvoren u Konvenciji i Evropskom sudu za ljudska prava, postigao je zapažen uspeh u praksi u odnosu na druge regionalne inicijative koje su od druge polovine prošlog veka predstavljale pokušaje zaštite ljudskih prava u drugim delovima sveta (Američka povelja o ljudskim pravima-usvojena 1981., Američka Konvencija o ljudskim pravima usvojena 1969.). Ideja da postoje određena prava čija zaštita mora imati univerzalni, nadnacionalni karakter, ima korene u teoriji prirodnog prava i konkretizovana je kroz Konvenciju i uspostavljanje Evropskog suda za ljudska prava, koji štiti prava i vrednosti proklamovane Konvencijom, od povreda nastalih pod jurisdikcijom država članica.⁷

Evropski sud za ljudska prava primenjuje u svom radu Evropsku konvenciju o ljudskim pravima. Zadatak Suda je da obezbedi da države članice poštuju prava i garancije koje su date Konvencijom. Sud to sprovodi kroz razmatranje predstavljeni (aplikacija, tužbi) podnetih od strane pojedinaca ili ponekad, država. Kada se ustanovi da je država prekršila jedno ili više prava i garantija, Sud donosi presudu. Presude su obavezujuće a država na koju se presuda odnosi je u obavezi da deluje u skladu sa odlukom Suda. Presudom može biti dosuđena novčana nadoknada za štetu koja je naneta od strane utužene države potpisnice Konvencije.⁸ Takođe, može se zahtevati čitav niz pojedinačnih mera, koje mogu podrazumevati konkretne činidbe države potpisnice u smislu npr. ponovnog otvaranja postupka u predmetu u kome su navedene povrede Konvencije počinjene, ali i opštih mera u kojima se na manje ili više izričit način konstatuju sistemski nedostaci u pravnom sistemu tužene države članice i traži njihovo otklanjanje, promenama u zakonodavstvu utužene države ili u sudskoj ili upravnoj praksi. Odlukama Evropskog suda za ljudska prava se ne mogu preinačiti, ukidati ili menjati presude domaćih sudova, niti se mogu vršiti

⁷ http://www.paragraf.rs/100pitanja/strazbur/evropski_sud_za_ljudska_prava.html

⁸ <http://www.vk.sud.rs/sr-lat/praksa-evropskog-suda-za-ljudska-prava>

neposredne izmene u zakonodavstvu država članica. Izvršenje presude je formalno u nadležnosti Komiteta ministara Saveta Evrope pa stavovi izloženi u presudama, često imaju karakter preporuka koje mogu biti instrument za političku inicijativu prema navedenoj državi potpisnici. Ovo je mehanizam u nastajanju, a odluke sudske prakse mogu uticati na promene u zakonodavstvima zemalja članica, što se više puta pokazalo i u praksi. Nesprovođenje odluke Evropskog suda za ljudska prava može u krajnoj liniji dovesti do suspenzije članstva u Savetu Evrope države koja se o presudu oglušila, pa čak i do isključenja iz članstva. Sve presude Evropskog Suda za Ljudska Prava dostupne su javnosti. Ukoliko u postupku pred Evropskim sudom za ljudska prava sud ne utvrdi da je došlo do kršenja Konvencije, podnosilac predstavke ne snosi nikakve troškove.⁹

Trenutno se u Evropskom sudu za ljudska prava nalazi preko 11.800 predstavki podnesenih iz Srbije. Strategije reforme pravosuđa 2006. i 2013. godine, identifikovale su glavne slabosti u radu sudstva, među kojima se posebno ističu prevelika odlaganja, dugo trajanje sudskih postupaka i neujednačena sudska praksa, što upućuje na nedostatak efikasnog sprovođenja Evropske konvencije o ljudskim pravima na nacionalnom nivou. Stručna obuka o Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima je od suštinskog značaja za uklanjanje navedenih slabosti, kako bi sudije bile u mogućnosti da na pravilan način uzmu u obzir odluke Evropskog suda za ljudska prava, kao i da se na iste pozovu u svojim odlukama i raspravama u sporovima pred nacionalnim sudovima.

EVROPSKI SUD PRAVDE

Evropski sud pravde čini 27 sudija i 8 opštih pravobranilaca (generalnih advokata). Njegova osnovna nadležnost je da rešava sporove koji su u nadležnosti EU. Sud može odlučivati u slučajevima koje podnose države-članice, institucije EU, kao i pravna i fizička lica. Jedinstvenim evropskim aktom osnovan je Sud pravde prve instance. Presuda Evropskog suda pravde je konačna i ima jaču snagu od presuda vrhovnih sudova država članica. Budući da presude Evropskog suda imaju snagu izvora prava, uloga suda nije više samo sudska, već on ima i zakonodavnu funkciju.

Nadležnost Evropskog suda pravde i dalje je isključena u pitanjima spoljnih poslova, ali će od sada on imati jurisdikciju kad je reč o kontroli primene spoljnopoličkih sankcija, kao i u pojedinim pitanjima iz oblasti slobode, bezbednosti i pravde, koja se ne tiču policije i saradnje vezane za kriminal.¹⁰ Do 1999. godine, njegova nadležnost ne obuhvata navode o kršenjima ljudskih prava. Funkcija suda pravde nije da arbitrira pritužbama koje podnose pojedinci protiv države članice, Sud pravde nema nadležnost nad žalbama nacionalnih sudskih odluka. Sud pravde ima nadležnost nad predmetima koji dolaze od strane:

⁹ Ibid.

¹⁰ <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/eu/institucije-eu/11394-evropski-sud-pravde?lang=lat>

- države članice protiv druge države članice;
- institucije Evropske zajednice protiv države;
- pojedinih građana ili organizacija protiv institucija Evropske zajednice.

OSTALI INSTRUMENTI ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA U EVROPSKOJ UNIJI

Pored već navedenih mehanizma zaštite ljudskih prava u Evropskoj uniji postoji još niz instrumenata i mehanizama koji imaju sličnu ulogu. Savet Evrope kao i Organizacije za bezbednost i saradnju u Evropi (OEBS) vrše nadzor nad stanjem ljudskih prava u regionu. U Savetu Evrope, Evropski komitet za sprečavanje mučenja i nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja i Evropski komitet za socijalna prava imaju posebne mandate da nadgledaju sprovođenje sporazuma koji se odnose na ove specifične teme.

Evropska unija omogućava pojedincima i grupama da podnesu izveštaje Evropskoj komisiji i Evropskom parlamentu o konkretnim slučajevima kršenja i nepoštovanja ljudskih prava Evropske unije. Iako su ovi mehanizmi opisane kao "žalbe" ili "peticije," oni zapravo funkcionišu kao mehanizam za izveštavanje. Ni Evropska komisija niti Evropski parlament sa ne mogu doneti obavezujuće presude koje će obezbediti olakšanje za kršenja prava pojedinca. Umesto toga, ovi mehanizmi rezultiraju povećanom pažnjom javnosti na problem i mogućnost pritiska EU na države članice u skladu sa zakonom. Na kraju, OEBS vrši monitoring u zemljama kroz posete eksperata.

IZVEŠTAJI O LJUDSKIM PRAVIMA U SRBIJI

U martu je Federica Mogherini, visoka predstavnica Evropske unije za spoljnje poslove i sigurnost, izjavila da Srbija treba sprovesti ekonomske, socijalne i političke reforme, ali nije konkretno spomenula i obaveze zemlje po pitanju ljudskih prava.

Evropski komesar za proširenje Johannes Hahn je u februaru izjavio da EU neće reagovati na navode o medijskoj cenzuri u Srbiji bez konkretnih dokaza, uprkos velikom broju dokaza o tome da je klima za medijsku slobodu loša. Tokom posjete u maju, Hahn je naglasio važnost nastavljanja dijaloga između Beograda i Prištine za početak pregovora o pristupanju sa Srbijom. On je takođe vlasti pozvao da poštuju instituciju ombudsmena.

U godišnjem izvještaju Evropske komisije o napretku Srbije izražena je zabrinutost po pitanju nezavisnosti pravosuđa. U njemu su podvučena ograničenja vezana za slobodu izražavanja i medijske slobode. U njemu je Srbija takođe pozvana na djelotvornije provođenje svog antidiskriminacijskog okvira u cilju promovisanja ravnopravnosti i obezbjeđivanja integracije ugroženih grupa i manjina.¹¹

¹¹ <http://www.helsinki.org.rs/serbian/izvestaji.html>

Srbiji je uspostavljen dobar zakonski okvir za borbu protiv diskriminacije. Zakonom o zabrani diskriminacije zabranjeno je svako neopravdano pravljenje razlike ili nejednako postupanje prilikom delovanja, između ostalih, i državnog dela sektora bezbednosti. Štaviše, diskriminatorno ponašanje odgovornog lica u organu javne vlasti predstavlja težu povredu radne dužnosti. Posebni podzakonski propisi koji uređuju zabranu diskriminacije pripadnika državnog dela sektora bezbednosti postoje u manjoj meri i tiču se rada vojske i policije s obzirom na specifičnosti života vojnika i policijskih službenika. Primeri tih podzakonskih akata u oblasti zabrane diskriminacije su Kodeks policijske etike i Uredba o uvođenju verske službe u Vojsci Srbije. Pravo na upotrebu sredstava prinude u Srbiji imaju sedam organa državnog sektora bezbednosti, pri čemu je pravni okvir uređen sa manjim manjkavostima. Zakon o policiji je u najvećoj meri u skladu sa međunarodnim standardima koji uređuju oblast upotrebe sredstava prinude sa izuzetkom manjih nedostataka. Novim zakonom o vojnim službama bezbednosti uklonjeni su nedostaci koji se odnose na efektivnost i efikasnost rada VBA iz prethodnog Zakona o službama bezbednosti SRJ.¹²

Krivično zakonodavstvo u Srbiji nije uredilo načine obavezne, adekvatne i brze odštete žrtvama za pretrpljeno zlo. U poređnom analizom Krivičnog zakonika u Srbiji i stavova Komiteta protiv mučenja UN moguće je zaključiti da su predviđene kazne za krivična dela mučenja, zlostavljanja, iznuđivanja kazne ili, pak nečinjenja (nesavestan rad u službi ili nepružanje pomoći) u Srbiji isuviše blage. U Zakonu o policiji ne postoji posebna odredba o zabrani mučenja i drugih oblika zlostavljanja. Drugi nedostatak Zakona o policiji tiče se dužine roka odluke suda o žalbi protiv rešenja o zadržavanju lica lišenog slobode (čl. 53, st. 3) zbog mogućnosti njene pogrešne primene. Prema novom Zakonu o VBA i VOA pripadnici VBA imaju pravo na upotrebu vatrenog oružja (čl. 33), ali zakonom nisu precizirani uslovi za njegovu upotrebu. Trenutno ne postoji propis koji uređuje nošenje oružja ovlašćenih carinskih službenika. Nije jasno zbog čega je MUP odlučio da oblast upotrebe sredstava prinude uredi putem dva podzakonska propisa čime se usložnjava celokupna materija. Pravilnik o merama za održavanje reda i bezbednosti u ustanovama za izvršenje zavodskih sankcija ne sadrži izričitu zabranu zlostavljanja. U Srbiji je zakonski okvir za upotrebu posebnih mera i postupaka neuređen. U zakonskom okviru za primenu posebnih mera i postupaka u Srbiji postoji nekoliko pravnih režima jer se za iste mere ne koristi isti jezik u različitim zakonima. VBA može proizvoljno da produži primenu mera još šest meseci istim zahtevom jer Vrhovni kasacioni sud nema mogućnost da traži od direktora VBA obrazloženje o razlogu produžetka ili dopunu prvobitnog zahteva. Telekomunikacioni operateri imaju obavezu da na osnovu pisanog naloga policije ili službi bezbednosti, a ne suda, ustupaju zadržane podatke o tome ko je, kad, kako, koliko dugo i odakle sa nekim razgovarao, odnosno elektronski komunicirao.¹³

¹² <http://reforma.bezbednost.org/ljudska-prava/>

¹³ Ibid.

ZAKLJUČAK

U svojim spoljnim odnosima Evropska unija predano podupire demokratiju i ljudska prava, u skladu sa svojim osnovnim načelima slobode, demokratije, poštovanja ljudskih prava, temeljnih sloboda i vladavine prava. EU nastoji pitanja ljudskih prava učiniti delom svih svojih politika i programa, pri čemu se za određene aktivnosti služi različitim instrumentima politike ljudskih prava, uključujući finansiranje posebnih projekata finansijskim instrumentima Evropske unije.

Osnovni dokumenti na kojima se temelji celokupan sistem pravnih normi koje regulišu ljudska prava jesu Povelja o osnovnim ljudskim pravima i Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava. Evropskom konvencijom je osnovan i Evropski sud za ljudska prava koji je glavni mehanizam u procesu zaštite ljudskih prava. Među mehanizmima zaštite se javlja i Evropski sud pravde, Evropski savet, Evropska komisija, ali i izaslanici Evropske unije koji se određuju u konkretnim slučajevima kršenja ljudskih prava.

LITERATURA

- Dimitrijević, M. Paunović, V. Đerić; Ljudska prava – udžbenik; Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 1997.
- Petrović Vesna, Međunarodni postupci za zaštitu ljudskih prava, Beogradski centar za ljudska prava. Beograd, 2001.
- Steiner Henry J. i Alston Philip. International Human Rights in Context – Law, Politics, Morals. Oxford University Press Inc, New York, 2000.
- http://www.paragraf.rs/100pitanja/strazbur/evropski_sud_za_ljudska_prava.html
- <http://www.vk.sud.rs/sr-lat/praksa-evropskog-suda-za-ljudska-prava>
- <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/eu/institucije-eu/11394-evropski-sud-pravde?lang=lat>
- <http://www.helsinki.org.rs/serbian/izvestaji.html>
- <http://reforma.bezbednost.org/ljudska-prava/>
- https://europa.eu/european-union/topics/human-rights_hr
- https://markovujacic.files.wordpress.com/2007/02/zastita_osnovnih_prava_u_evropskoj_uniji_prvih_60_godina.pdf
- http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hr/displayFtu.html?ftuId=FTU_1.1.6.html

POLICY AND MECHANISMS OF THE PROTECTION OF HUMAN RIGHTS OF THE EUROPEAN UNION

Msc Maida Bećirović-Alić

Abstract:

In this paper, the author strives to show the policy of protecting human rights and the mechanisms that exist within the European Union, the aim of which is to provide security to every individual and to create legal frameworks that become the basis of norms that each national legislation must apply and adapt in accordance with characteristics of each state. Human dignity, freedom, equality, the rule of law and respect for human rights values are embedded in the foundations of the EU treaties. The EU Charter of Fundamental Human Rights clearly defines the rights of EU citizens.

Key words: human rights, protection mechanisms, European Union, Charter of Fundamental Human Rights, European Convention, European Court of Justice, European Court for the Protection of Human Rights.

Article history:

Received: 5. 6. 2017.

Accepted: 8. 8. 2017.